

חלוק רבי אליעזר, התולה את תחילת זמן קריאת שמע ביכולת להבחין בין תכלת לכתרי. נראה שגם לדעתו מצוות ציצית מכתובה את זמני קריאת שמע,² אלא שהוא סובר שבזמן שאדם יכול להבדיל בו בין תכלת ללבן הוא עדיין אינו רואה את צבע התכלת אלא רק מבחין שהוא כהה יותר מן הלבן. לעומת זאת, בשעה שאפשר להבדיל בין תכלת לכתרי, שהם שני צבעים דומים, אז האדם רואה את צבע התכלת ממש. נראה כי זהו ההסבר לפירושו של התלמוד הירושלמי: "ומה טעמיה דרבי אליעזר? 'וראיתם אותו' כדי שיהא ניכר בין הצבועין" (ירושלמי, ברכות א, א [ג ע"א]). החשיבות לראות את התכלת ממש ולא להסתפק בהבדלתו מן הלבן עולה מהמשך הירושלמי:

תני בשם רבי מאיר וראיתם אותה אין כתיב כאן אלא 'וראיתם אותו' מגיד שכל המקיים מצוות ציצית כאילו מקבל פני שכינה.
מגיד שהתכלת דומה לים והים דומה לעשבים ועשבים דומין לרקיע ורקיע דומה לכסא הכבוד והכסא דומה לספיר. דכתיב ואראה והנה על הרקיע אשר על ראש הכרוב כאבן ספיר כמראה דמות כסא.

צבע התכלת דומה לכיסא הכבוד ומזכיר אותו. האדם מקבל כביכול את פני השכינה מתוך התבוננות בצבעי מלבושו. שוב באה כאן לידי ביטוי התפיסה שהמלכת הקב"ה עלינו אינה מתרחשת מתוך תחושת ריחוק אלא מתוך יחס של קרבה דווקא – בזכות התכלת האל חותם על בגד האדם ואפשר להיקשר אליו ולחוש בנוכחותו.

היבט נוסף של מעמד האדם הקורא קריאת שמע עולה מהמשנה הראשונה של המסכת, העוסקת בזמן קריאת שמע של ערבית. לשאלה "מאימתי קורין את שמע בערבית?" המשנה משיבה שאפשר להתחיל "משעה שהכהנים נכנסים לאכול בתרומתן". הניסוח של המשנה מעורר תמיהה שהרי זהו למעשה זמן "צאת הכוכבים", ולא ברור למה העדיפה המשנה הגדרה מסורבלת וחריגה זו על פני ההגדרה המקובלת. הרב אברהם וולפיש מציין שפרטים נוספים במשנה לקוחים מעולם המקדש: סוף זמן קריאת שמע לדעת רבי אליעזר הוא "עד סוף האשמורה הראשונה" [= משמרות הכהנים], ולדעת רבן גמליאל זמן קריאת שמע הוא זמן "הקטר חלבים ואברים". הרב וולפיש מציע שהמשנה מרמזת שקריאת שמע היא מעין תחליף לעבודת המקדש.³ נראה לי שאפשר להמשיך עם הרעיון צעד נוסף: אם קריאת שמע היא כעין עבודת המקדש, הרי שכל אדם הקורא קריאת שמע הוא כעין כוהן לה', המוקדש ומיועד לשירות האל.

עמדנו על כך שזמן קריאת שמע של בוקר תלוי בזמן מצוות ציצית, ומעניין לראות שגם בין הציצית לבין המקדש ישנם קווי דמיון. צבע התכלת של הציצית מאפיין גם את בגדי הכוהן הגדול.⁴ כמו בגדי הכהונה גם הציצית יכולה להיות עשויה שעטנו, שלא כמו בגדים